

LA PSICOLOGIA DE L'ESPORT: DEFINICIÓ, EVOLUCIÓ I RELACIÓ AMB LA RESTA DE CIÈNCIES DE L'ACTIVITAT FÍSICA I L'ESPORT

*Jaume Cruz Feliu,
Professor de Psicologia de l'Esport,
Universitat Autònoma de Barcelona.*

Resum

La psicologia de l'esport és encara una disciplina jove que, en la majoria de països, va obtenir el reconeixement oficial després de la celebració del I Congrés Mundial de Psicologia de l'Esport el 1965. En aquest article es descriuen:

- 1) Les primeres definicions de psicologia de l'esport, des que va ser reconeguda com a disciplina acadèmica;
- 2) L'evolució i canvis que s'hi han produït en els aspectes teòrics, metodològics i aplicats de la psicologia de l'esport, durant la dècada dels vuitanta.

Finalment, des del paper professional que es recomana al psicòleg de l'esport, s'analitza la relació que té amb la resta de professionals de les cièn-

cies aplicades a l'activitat física i del món de l'esport.

Primeres definicions de psicologia de l'esport

El reconeixement de la psicologia de l'esport va sorgir com a disciplina d'estudi a la Unió Soviètica, en el període 1945-57. Als Estats Units es van crear els primers cursos sobre aprenentatge motor, a la dècada dels seixanta. Finalment, durant els setanta, la psicologia de l'esport, va anar obtenint el reconeixement acadèmic a la majoria de països. Durant aquesta època les definicions de psicologia de l'esport van ser excessivament àmplies i vagues, cosa natural en els començaments de qualsevol nou camp d'investigació i aplicació. Tanmateix,

aquesta manca de delimitació del camp d'estudi i el gran eclecticisme teòric imperant va crear, a la llarga, una sèrie de problemes quant a la metodologia que s'havia d'emprar i les aplicacions que s'hi podien dur a terme.

La psicologia de l'esport ha mostrat una més gran coherència teòrica i metodològica a la Unió Soviètica i als països de la seva àrea d'influència que no pas als països occidentals, ja que en els primers ha seguit els passos esbossats pels pares de la psicologia de l'esport soviètica: Rudik i Puni, des dels anys seixanta. Així, per exemple, Rudik (1960) va delimitar, de manera molt clara, els continguts de la psicologia de l'esport com l'estudi de: a) la psicologia de l'activitat esportiva i b) la psicologia de l'esportista. El primer aspecte suposa l'anàlisi

psicològica general de l'activitat esportiva i l'anàlisi psicològica dels diversos esports. El segon aspecte comprèn l'estudi de les qualitats específiques de l'esportista i dels trets principals de la seva personalitat. El plantejament de Rudik és força més complet que d'altres de posteriors, ja que no es limita a l'estudi de la personalitat de l'esportista, sinó que també posa èmfasi en l'anàlisi psicològica dels diferents esports.

Alhora, l'enfocament és prou ampli com perquè pugui ser acceptat per psicòlegs que treballen amb diferents tècniques o fins i tot amb diferents enfocaments teòrics.

En el bloc occidental la psicologia de l'esport es va desenvolupar amb un cert retard respecte als països de l'Europa de l'Est, però la celebració de I Congrés Mundial de Psicologia de l'Esport, el 1965, va significar un gran impuls per al reconeixement d'aquesta disciplina.

Tanmateix, aquest congrés va tenir més importància sociològica que científica per al progrés de la psicologia de l'esport. La dispersió teòrica i conceptual que s'observava en molts dels treballs presentats a l'esmentat congrés no ens hauria d'estranyar excessivament, quan observem la definició de psicologia de l'esport que seguia donant, anys després, el principal impulsor del congrés mundial de Roma: el psiquiatra italià Ferruccio Antonelli. Segons Antonelli i Salvini (1978, p. 2) "la psicologia de l'esport és un ampli corrent de pensament en el qual conflueixen diverses doctrines (psicologia, medicina, psiquiatria, sociologia, pedagogia, filosofia, higiene, educació física, rehabilitació, etc.) i, per tant, es tracta d'un assumpte de competència multidiscipli-

plinar obert a la contribució que cadascú pugui aportar des de la base de la seva pròpia preparació específica". Tal com assenyala Riera (1985), a aquests autors els resulta impossible de donar una definició de psicologia de l'esport, ja que confonen la psicologia de l'esport amb el propi esport.

A primers dels setanta, amb el progressiu reconeixement acadèmic de la matèria, alguns autors europeus miren de delimitar i determinar l'àmbit de la psicologia de l'esport: els objectius, els mètodes i les relacions amb la psicologia i amb les ciències de l'esport. En aquest sentit, tal com resumeix Cagigal (1974) en la ponència presentada al *III Congrés Mundial de Psicologia de l'Esport*: "Psicologia del l'esport, ¿psicologia de què?", destaquen dos treballs en equip elaborats per al *Congrés Europeu de Psicologia de l'Esport* (Colònia, febrer de 1972) i per al *Simpòsium de Psicologia de l'Esport* (Macolin, Suïssa, 1972). En el primer un grup de treball de la FEPSAC va presentar la següent proposta de definició general i descriptiva:

"La psicologia de l'esport és una disciplina científica, la matèria d'investigació de la qual es basa en manifestacions psíquiques dels esportistes que realitzen exercicis físics de manera sistemàtica. La psicologia de l'esport forma part de la psicologia desenvolupada en els últims 10 anys a causa dels progressos aconseguits en l'esport de competició. Investiga les característiques de la personalitat de l'esportista, els fonaments psicològics de les capacitats motrius, la preparació general per a l'esport de competició, l'ajuda psicològica, la distribució i elecció d'esportistes, la psicologia de grups, la psicologia de l'esportista,

així com la psicologia de l'entrenament i competició". (Citat per Cagigal, 1974, p. 128).

En el segon estudi, a un grup de treball -format per Cagigal, Egger, Geron, Juillerat, Rioux, Roig-Ibáñez, Schilling i Vieira- se li va encarregar de determinar el concepte i l'objecte de la psicologia de l'esport com a ciència. Segons les conclusions d'aquests autors, l'objecte de la psicologia de l'esport és doble:

- a) L'home que realitza normalment una activitat corporal de tipus lúdic amb fins competitius.
- b) L'home d'una societat que ha admès el valor d'"expansió" humana (*épanouissement*) de l'esport organitzat.

A partir d'aquestes definicions, la *psicologia de l'esport es concentra en l'estudi, gairebé exclusiu, de l'esportista*.

Així, Cagigal afirma textualment: "psicologia de l'esport és psicologia de l'home que fa esport" (Cagigal, 1974, p. 125). Evidentment, Cagigal, d'acord amb la seva concepció humanista, mira de no reduir el terme esport a l'esport competitiu i hi inclou l'esport educatiu, lúdic, d'esbarjo, terapèutic, rehabilitador, etc. Aquestes definicions, si bé suposen un avanç respecte de les d'Antonelli i Salvini (1978), redueixen la psicologia de l'esport a l'estudi d'un sol dels protagonistes de la major part de les situacions esportives.

Als Estats Units no hi va haver tant d'interès per definir el camp de psicologia de l'esport. A la dècada dels setanta, els primers psicòlegs que es van introduir en el món de l'esport estaven interessats a avaluar la personalitat dels atletes i a solucionar-los els problemes "patològics" des d'un enfoca-

ment clínic, tal com assenyala Silva (1984). Un cas paradigmàtic d'aquest enfocament el constitueix el llibre d'Ogilvie i Tutko (1966): *Problems athletes and how to handle them*. Tal com s'ha assenyalat en d'altres treballs (Cruz, 1984; Riera, 1985), aquest enfocament, predominant a Nord-amèrica fins a mitjans de la dècada dels setanta, va suposar tres limitacions importants per a la nova disciplina:

- a) Va reduir la psicologia de l'esport a psicologia de l'esportista, limitant-se la major part d'autors a l'estudi només de la persona que realitza l'activitat esportiva, sense prendre en consideració la resta de membres que intervenen en les diferents situacions esportives: entrenadors, adversaris, aficionats, àrbitres, directius i periodistes.
- b) Va internalitzar els "transtorns" de l'esportista com a problemes de la seva personalitat, la seva motivació o la seva ansietat i no eren analitzats com a efectes de la interacció de l'esportista amb els altres subjectes, objectes i situacions amb les quals interactuava.
- c) Va circumscriure el paper professional del psicòleg de l'esport al treball amb atletes que presentaven problemes emocionals, sense considerar la possibilitat d'assessorar psicològicament els esportistes "normals" o molt motivats.

A poc a poc, el camp de la psicologia de l'esport ha anat ampliant-se i alguns autors americans com ara Lawther (1972) i Sleet (1973) van insistir en la necessitat que la psicologia de l'esport no es reduís a l'estudi de la personalitat de l'esportista o de la seva conducta en la competició esportiva. Així, per exemple, Sleet va assenyalar

que la investigació en psicologia de l'esport havia d'ocupar-se també de "la conducta dels espectadors, la rehabilitació i la teràpia a través de l'activitat física, l'adquisició de destreses motrius, el joc, la dinàmica de grups, la propiocepció i les habilitats físiques i la fenomenologia del moviment" (Sleet, 1973, p. 103). Definicions com ara aquesta de Sleet -simplement sumatives d'alguns dels diferents temes que ha d'englobar la psicologia de l'esport, ja que no aporten cap criteri de classificació ni d'estructuració- serveixen per cridar l'atenció, per exemple, sobre algunes de les persones que intervenen en les situacions esportives, com els espectadors, en aquest cas, l'estudi dels quals era fins a aquest moment força descarat. Tanmateix la definició de Sleet també va provocar que Whiting (1974) comentés, amb raó, que la psicologia de l'esport era poc més que un calaix de sastre. Segons el meu parer, aquest autor va fer una observació que definia molt bé el concepte de psicologia de l'esport, o de manca d'aquesta, a mitjans dels setanta. Whiting (1974, p. 10) conclouia en la seva ponència a la *VIII Reunió anual de la societat britànica de psicologia de l'esport* de la següent manera: "la gent actualment implicada en aquest camp més aviat nebulós de la psicologia de l'esport, està menys unida per pertànyer a un camp d'estudi o aplicació clarament definit i més per una convicció que el camp de la psicologia ofereix contribucions concretes al treball que està realitzant". Aquestes paraules de Whiting ens permeten de fer una afirmació que pot explicar en part el desenvolupament posterior de la psicologia de l'esport. *Durant els anys setanta, la psicologia de l'esport va sorgir, bàsi-*

cament, de la demanda de coneixements psicològics per part dels professionals de l'educació física i de les necessitats dels esportistes d'alta competició, mentre que en aquesta època eren encara escassos els psicòlegs que veien l'esport com un camp interessant d'investigació i intervenció.

De fet, fins molt recentment, la major part de la investigació sobre la psicologia de l'esport s'ha dut a terme a les facultats d'educació física. Així, durant la dècada dels setanta, encara hi havia pocs investigadors formats i contractats professionalment pels departaments de psicologia, com es pot comprovar en el treball de Groves, Heekin i Banks (1978). Aquests autors van realitzar un estudi sobre els articles publicats a l'*International Journal of Sport Psychology* -l'única revista específica de psicologia de l'esport, existent ara per ara- durant el període 1970-76 i van comprovar que només el 19% dels que hi escrivien eren psicòlegs. En canvi, el 53,6% dels autors tenien una formació bàsica en educació física. Aquest fet va tenir un doble efecte, tal com ha assenyalat Riera (1985). D'una banda, va suposar una més gran acceptació de la psicologia de l'esport entre els professionals de l'educació física i esport. D'altra banda, l'escassa formació bàsica en psicologia dels professionals d'educació física que s'interessaven en psicologia de l'esport, ha pogut retardar la introducció dels avanços i canvis que s'han produït en la pròpia psicologia en els últims anys.

La situació ha canviat notablement a partir dels vuitanta, ja que un nombre cada cop més gran de psicòlegs s'integra en les diferents associacions de

psicologia de l'esport i les associacions professionals de psicòlegs es mostren molt més ben disposades a considerar l'esport com un àmbit rellevant, tant per a la investigació com per a l'aplicació de la psicologia.

Evolució de la psicologia de l'esport durant els anys vuitanta

Per tal d'analitzar els canvis experimentats recentment per la psicologia de l'esport revisaré, fonamentalment, dos articles per les importants repercussions que han tingut: *About smocks and jocks* (Martens, 1979) i *Towards an understanding of the practice of sport psychology* (Danish i Hale, 1981). El treball de Martens planteja, bàsicament, els aspectes teòrics i metodològics de la psicologia de l'esport, i el de Danish i Hale, el paper professional del psicòleg de l'esport. L'article de Martens (1979) és una reacció contra el desenvolupament de la investigació de la psicologia de l'esport fins a aquell moment, caracteritzat, segons el meu parer, per una doble desconexió:

- Entre el que els psicòlegs de l'esport investigaven i el que l'esport necessitava.
- Entre la psicologia de l'esport i la pròpia psicologia.

Als Estats Units i al Canadà la desconexió entre la investigació sobre la psicologia de l'esport i allò que els entrenadors i els esportistes demanaven era deguda, almenys en part, a la formació i a les exigències acadèmiques dels llocs de treball dels primers psicòlegs de l'esport. Quant al primer aspecte, l'activitat física i l'esport assenyalen que la formació psicològica

de la denominada "primera generació de psicòlegs de l'esport" (Alderman, 1984) va ser escassa. En efecte, aquesta generació va obtenir el doctorat en educació física i l'esport els anys setanta. Al currículum del seu programa de doctorat hi havia algun curs sobre aprenentatge i desenvolupament motor i només en comptades ocasions un curs de psicologia aplicada a l'activitat física i l'esport. Quant al segon aspecte, cal assenyalar que fins als vuitanta, la major part d'aquests professionals ocupaven llocs docents a les facultats d'educació física, tal com es comprova en els estudis de Groves, Heekin i Banks (1978) i Salmela (1981). En un primer moment, aquests psicòlegs de l'esport relitzaren treballs aplicats interessants, però que, per raó de la seva escassa formació psicològica, presentaven importants deficiències teòriques i errors metodològics. Posteriorment, per tal de guanyar una certa acceptació i respectabilitat científica per a la disciplina i millorar la seva carrera acadèmica, la major part de psicòlegs de l'esport es van retirar al laboratori a investigar l'aprenentatge de diferents tasques motrius, simples i fàcils de mesurar, però que tenien molt poca relació amb l'aprenentatge de les destreses que es requerien en l'àmbit esportiu. Tals investigacions ocupaven el primer lloc amb força diferència respecte del segon tema d'estudi, l'avaluació de la personalitat de l'esportista, com es pot comprovar en el documentat estudi de Salmela (1979) sobre les ponències i comunicacions empíriques presentades a les reunions anuals de les societats estat-unidenques i canadenques de psicologia de l'esport, en la dècada dels setanta.

Aspectes teòrics

En el context que hem descrit, l'article de Martens crida l'atenció sobre la necessitat d'ampliar el marc teòric de la psicologia de l'esport, amb la inclusió d'aspectes cognitius i socials, i de canviar la metodologia de la investigació de laboratori per una investigació de camp sobre aspectes rellevants de l'entorn esportiu. El primer aspecte de la proposta de Martens (1979)

consistia, doncs, en l'elaboració d'un nou paradigma per a la psicologia de l'esport. La nostra postura coincideix amb la d'aquest autor en acceptar la inclusió dels aspectes socials, ja que pensem que un més gran estudi i una observació sistemàtica i completa dels distints subjectes que intervenen en les situacions esportives, permetrà al psicòleg de l'esport conèixer i explicar millor els diferents tipus d'actuacions que s'hi produeixen. Aques-

tes actuacions, de vegades, resulten difícils d'entendre, per raó de la complexitat de les interaccions que hi ha entre tots els que participen en aquestes situacions. Per aquest motiu, també coincidim amb Martens que els cànons del positivisme i de l'operacionalisme no poden limitar el nostre camp d'investigació, i que *hem de considerar els esportistes no només com a subjectes que reaccionen al seu ambient, sinó com a éssers intel·ligents que interactuen amb ell i, de vegades, el modifiquen*. Tanmateix discrepem de Martens quan afirma que "la major part d'allò que l'home fa és determinat pels seus pensaments" (Martens, 1979, p. 96. Subratllat nostre). Aquesta postura teòrica crec que ha tingut algunes conseqüències negatives per a la psicologia de l'esport, entre les que destacaria les següents:

- a) La recerca de les causes del comportament en processos interns de l'organisme, caient, sovint, en postures dualistes i en models de causalitat lineal mecanicistes.
- b) La utilització predominant d'escalles d'autoavaluació i de qüestionaris, en detriment de l'observació del comportament d'atletes, entrenadors, àrbitres... en les situacions esportives.
- c) La preparació psicològica de l'esportista basada quasi exclusivament en la modificació dels propis processos cognitius, en comptes d'intentar canviar les variables de les quals són funció aquests processos.

Així doncs, el paradigma cognitiu proposat per Martens per a la psicologia de l'esport pensem que presenta limitacions a nivell teòric i, a més, imposa serioses restriccions en els aspectes metodològics i aplicats de la

psicologia de l'esport. L'enfocament cognitiu predominant en la psicologia de l'esport és responsable, si més no en part, d'aquesta situació. Així mateix, a nivell aplicat, aquest enfocament, aconseguint de superar la fase de simple avaluació de la personalitat de l'esportista i ha proporcionat diferents tècniques per a la seva preparació psicològica. Tot i això, segons el meu parer, l'enfocament cognitiu no ha analitzat suficientment les demandes psicològiques canviants de les diferents situacions esportives, ni el paper que hi juguen la resta de persones que interactuen amb l'esportista, ni, en definitiva, la complexitat de tot l'entorn esportiu. És simptomàtic en aquest sentit que la major part de programes de preparació psicològica per a la competició, realitzats a Amèrica del Nord, siguin adreçats a esports individuals sense oposició directa, com l'esquí, la gimnàstica o els salts de trampolí.

Entre les diverses alternatives teòriques existents en Psicologia, l'enfocament que proposo per a la psicologia de l'esport és l'*interconductual*, derivat de l'obra de Kantor i reelaborat per Ribes i els seus col·laboradors de la Universitat Autònoma de Mèxic (Ribes i López, 1985). Les meves raons per a l'elecció d'aquest marc teòric coincideixen, bàsicament, amb les exposades per Riera (1985, p. 41):

- 1) La definició de psicologia que proposa és similar a la de les altres ciències desenvolupades, sense fer les habituals concessions provinents de la utilització d'un llenguatge dualista;
- 2) possibilita d'establir nexos i diferències amb les esmentades ciències, delimitant l'objecte d'estudi propi de la psicologia;

- 3) permet posar en ordre les dades ja recollides per altres concepcions teòriques i posseix un gran valor heurístic per a establir noves línies d'investigació.

Segons Kantor (1959), la psicologia ha d'estudiar les interaccions dels organismes, analitzant els canvis que es produeixen en les interaccions de la totalitat d'un organisme amb el seu medi ambient físic, biològic i social. Així doncs, la *interacció* i no la conducta definida com a moviment és el concepte clau de la psicologia interconductual. Ribes (1982) ha subratllat molt encertadament que totes les ciències estudien relacions, mentre que la psicologia ha pretès estudiar "coses", adoptant una posició organocèntrica, en posar més èmfasi en l'anàlisi de l'individu que en les relacions que aquest estableix. Així, s'han col·locat dins del subjecte les suposades causes del seu comportament, oblidant la història prèvia de les interaccions i menant a falses dicotomies entre comportament observable i no observable, entre allò que és extern i allò que és intern, i creant, en resum, problemes innecessaris a la psicologia.

Excedeix els objectius del present article descriure l'enfocament teòric proposat per Kantor i Ribes per a la psicologia. Per aquest motiu, ens limitarem a presentar dues de les conseqüències que es deriven d'aquest enfocament per a la psicologia de l'esport. En primer lloc, tal com he assenyalat en un altre treball (Cruz, 1984), la psicologia de l'esport, a partir d'un enfocament interconductual, ha d'estudiar totes les interaccions que es donin en les situacions esportives, així com tota la història d'interaccions prèvies dels individus que practiquen

l'activitat física o l'esport. L'anterior definició obliga no tan sols a prendre en consideració allò que fa l'esportista, sinó també allò que fan els subjectes que interactuen amb ell en la situació esportiva: entrenador, àrbitres o jutges, directius, afeccionats, pares i periodistes. D'aquesta manera, l'explicació de la conducta i el rendiment esportiu es busca en les interaccions que estableix l'esportista amb els subjectes i amb els objectes i esdeveniments de l'entorn, per exemple, les pilotes, raquetes, sistemes de primes, reglaments, etc. i no en problemes de la seva motivació, la seva personalitat o la seva ansietat. En segon lloc, convé subratllar -com apunta Riera (1983)- que en l'entorn esportiu, com en tota activitat humana, es poden donar interaccions de diferents nivells de complexitat. Així, podem trobar des de les interaccions més simples en què els paràmetres biològics dels atletes s'adapten davant d'un esdeveniment previsible i esperat com, per exemple, el tret a la sortida d'una prova de velocitat, fins a interaccions molt més complexes en les quals l'home gràcies a la disponibilitat d'un sistema reactiu convencional -el llenguatge- aconseguix "deslligar" els objectes i els esdeveniments de les seves dimensions fisicoquímiques. En aquestes últimes interaccions, qualsevol persona implicada en una situació esportiva pot respondre i produir estímuls respecte a esdeveniments no presents i a propietats no aparents dels objectes presents, tal com succeeix quan un entrenador explica a la pissarra la tàctica a seguir pels jugadors.

Finalment, voldria assenyalar que el marc teòric interconductual que proposo per a la psicologia de l'esport és

un enfocament que, si bé parteix de l'obra de Kantor, s'ha desenvolupat molt recentment i, per tant, és encara subjecte a revisió. Per aquesta raó, encara que hi ha bons treballs de psicologia de l'esport amb un enfocament interconductual, com la *Introducció a la psicologia de l'esport* (Riera, 1985) i els estudis de Roca (1983a, 1983b) sobre el desenvolupament motor i temps de reacció, encara en són pocs.

Aspectes metodològics

Quant als aspectes metodològics, Martens (1979) es proposava canviar la metodologia de la investigació de laboratori per una investigació de camp sobre els aspectes rellevants de l'entorn esportiu, com hem assenyalat. En aquest sentit, Martens es demanava per què els psicòlegs de l'esport dedicaven tan poc temps a l'estudi de l'esport. La resposta d'aquest autor era

que s'havia fet, fins a aquell moment, molt poca investigació de camp i aplicada a Amèrica del Nord, perquè no es considerava prou científica dins del món acadèmic. Martens, tanmateix, va aprofitar l'article per a defensar la investigació de camp, a llarg termini amb enfocaments múltiples, encara que fos més difícil de realitzar que la de laboratori, ja que aquesta última també presenta importants limitacions, com són: a) la reducció de l'ambient real i del nombre de variables a estudiar, amb els consegüents problemes de validesa externa; b) l'ús de mostres poc representatives en la major part d'estudis, generalment alumnes universitaris voluntaris; i c) la utilització d'un model de causalitat lineal.

Com ja hem explicat a l'apartat anterior, el nostre punt de vista també coincideix amb el de Martens en els aspectes metodològics més que en els teòrics. Els primers han tingut una influència immediata en una sèrie d'estudis d'aquesta època que han buscat "la validesa ecològica dels resultats" (Klavara i Daniel, 1979; Nideffer, 1981; Rushall, 1979, i Salmela, Pettiot, Halle i Regnier, 1980). No obstant cal esmentar que el treball de Martens (1979) també ha estat mal interpretat en aquest aspecte, tal com ha assenyalat encertadament Landers (1983). Així, la proposta de Martens de canviar els laboratoris per les pistes i els camps com a llocs d'investigació va servir perquè molts psicòlegs de l'esport consideressin investigació de camp l'aplicació de qualsevol tècnica psicològica en ambients esportius reals, sense preocupar-se d'avaluar-ne les causes de l'efectivitat ni la validesa de la teoria de la qual es derivava l'esmentada

tècnica. Tanmateix, la insistència de Martens en la investigació de camp no negava, en cap moment, la necessitat d'avaluar hipòtesis i teories, i, a més, aquest autor matisava clarament el seu punt de vista: "no dic que la investigació de camp sigui la solució completa i final als importants problemes amb què ens enfrontem els científics conductuals en elaborar paradigmes nous o modificats per a l'estudi de la conducta humana. Simplement, crec que és un pas important en la direcció correcta, especialment per al camp de la psicologia de l'esport, tal com està actualment." (Martens, 1979, p. 98).

Com a resum de la nostra postura metodològica podem dir que considerem important per a la psicologia de l'esport, actualment, continuar realitzant investigacions de camp per a conèixer millor les variables rellevants a estudiar de determinats fenòmens o processos encara poc coneguts en l'entorn esportiu. Tot i això, les esmentades investigacions s'han de dur a terme en la situació natural amb el màxim grau de rigor metodològic, ja que investigació aplicada o de camp no és sinònim d'investigació bàsica (Gill, 1986), o de resolució de problemes en una situació esportiva concreta, la qual cosa entraria dins de l'àmbit de la tecnologia conductual. Així mateix, els esmentats estudis de camp no són la solució completa final, sinó que en força ocasions només representen un pas per a realitzar, posteriorment, investigacions de laboratori més concretes i amb un grau de control més alt. D'aquesta manera, es pot trobar un lligam entre investigació bàsica i aplicada, laboratori i pistes, tal com han preconitzat en psicologia de l'es-

port, entre d'altres, Riera (1985) i Thomas (1980).

Aspectes aplicats

A primers dels vuitanta, l'auge de la psicologia de l'esport va provocar polèmiques sobre qui podia anomenar-se psicòleg de l'esport i exercir com a tal (Harrison i Feltz, 1979), i va donar lloc a una discussió més interessant, plantejada entre Danish i Hale (1981), a les pàgines de *Journal of sport psychology*, sobre quin paper professional i quines funcions havia de desenvolupar un psicòleg de l'esport i quin tipus de formació havia de rebre. Segons Danish i Hale (1981) -fins aleshores, almenys als Estats Units i el Canadà- el psicòleg de l'esport s'havia de limitar a complir, generalment, el paper de terapeuta clínic que ajudava a resoldre els problemes dels esportistes. Tanmateix, Danish i Hale consideraven que un desenvolupament humà oferiria una sèrie d'avantatges tals com els següents:

- Trencava la dependència dels esportistes respecte al psicòleg al qual recorrien, habitualment, davant la més mínima dificultat.
- Canviava la funció clínic del psicòleg per la de l'ensenyant i assessor, la qual cosa facilitava el diàleg amb altres professionals de les ciències de l'esport, en especial amb els educadors físics.

L'article de Danish i Hale va provocar una sèrie de reaccions (Nideffer, Feltz i Salmela, 1982; Heyman, 1982; Danish i Hale, 1982). El 1982, quan la polèmica sobre la formació i el paper professional del psicòleg de l'esport no era tancada, el Comitè Olímpic dels Estats Units va decidir d'incloure, per primer cop, la preparació psicològica dins d'un projecte d'investi-

gació sobre l'atleta d'élite, coordinat per la Divisió de Medicina de l'esport de l'esmentat comitè. Tanmateix, el Comitè Olímpic estatunidenc va voler establir uns requisits mínims de formació i experiència professional per als psicòlegs de l'esport que havien de treballar amb els esportistes olímpics. En aquest sentit, l'estiu de 1982, el Comitè Olímpic estatunidenc va formar una comissió de deu persones, amb provada experiència i amb diferents orientacions dins de la psicologia de l'esport, per tal que examinessin les distintes funcions que podia complir un psicòleg de l'esport dins del programa de preparació olímpica, així com la formació i experiència que se'ls havia d'exigir als esmentats professionals. Els membres de l'esmentada comissió consultiva van assignar tres funcions al psicòleg de l'esport: *clínica, educativa i investigadora* (USOC, 1983). En aquesta breu descripció de l'evolució del paper professional del psicòleg de l'esport als Estats Units i al Canadà, durant el que portem dels anys vuitanta, s'ha pogut veure un canvi progressiu d'un model clínic a un model preventiu, tal com constaten Palacio i Salmela (1986). Així mateix, pensem que el rol professional que s'assigna al psicòleg de l'esport depèn, en gran mesura, del marc teòric del qual es parteix. Des de la perspectiva de l'enfocament interconductual que propugnem, valorem més positivament el model preventiu i educatiu proposat per Danish i Hale (1981) -si a més es complementa amb la funció investigadora- que el model d'intervenció terapèutica que va tenir força partidaris als Estats Units i al Canadà fins a primers dels vuitanta. Tanmateix, coincideix amb Riera (1985) que ambdós

models presenten encara una limitació important: *l'interès per les característiques individuals dels esportistes* -siguin patològiques o de desenvolupament de l'individu- en comptes de preocupar-se per les relacions que aquests estableixen amb la resta dels subjectes que participen en les activitats esportives.

Igualment, tret de casos dignes de ser esmentats com els de Hanin (1980), Riera (1985) i Roberts i Kimiecik (1989), aquesta limitació ha suposat també l'oblit generalitzat de l'estudi dels altres participants en l'esport que no siguin els propis atletes, i que, en certes ocasions, des d'un punt de vista psicològic, poden tenir un paper més rellevant que els propis esportistes.

Segons l'enfocament interconductual, la primera funció del psicòleg de l'esport, com a especialista en una ciència bàsica, ha de ser la de produir nous coneixements que després emprarà en primer lloc, de manera indirecta com a formador i assessor d'altres especialistes i, en segon lloc, com a agent directe del canvi quan hagi de solucionar algun problema creat per la situació esportiva. El psicòleg de l'esport exerceix la funció d'*ensenyant* quan explica a esportistes, entrenadors, àrbitres... els principis que regeixen el comportament humà, els procediments metodològics que es poden emprar en l'observació de les interaccions que es donen en les situacions esportives i les tècniques psicològiques que permeten, per exemple, millorar una concentració, l'autocontrol o reduir l'ansietat en la competició esportiva. Els cursos de psicologia de l'esport de *L'Escola Catalana de l'Esport* (Álvarez, 1984) constitueixen un bon exemple de l'actuació del psicòleg com a formador d'altres es-

pecialistes. El psicòleg de l'esport exerceix la funció d'*assessor* quan, dins d'un equip o una federació, ofereix una sèrie de serveis psicològics de suport a entrenadors, esportistes i directius ajudant-los a identificar les variables rellevants, des del punt de vista psicològic, d'una situació esportiva o a avaluar les dades d'una sèrie d'observacions a fi que el seu interlocutor prengui les decisions oportunes. Aquest assessorament assoleix la màxima eficàcia quan es realitza de forma preventiva, des de l'inici de la pretemporada i de manera continuada, vegeu Cruz (1987). Finalment, el psicòleg de l'esport també pot actuar com a *agent directe* del canvi en la solució de problemes psicològics creats per una situació esportiva: ansietat i por a la competició, manca de concentració, etc.

En aquests casos, la intervenció del psicòleg de l'esport s'ha de realitzar, sempre que sigui possible, en l'entorn esportiu on apareix el problema.

Descrit el nostre parer sobre els aspectes teòrics, metodològics i aplicats de la psicologia de l'esport, assenyallem com a resum final dos aspectes rellevants.

En primer lloc, s'observa una evolució de la psicologia de l'esport d'una primera fase on predominaven els estudis de laboratori sobre l'aprenentatge motor i els estudis descriptius sobre la personalitat de l'esportista a una segona fase d'aplicacions pràctiques, on es concedeix la màxima importància a la preparació psicològica dels atletes per augmentar el rendiment en la competició. Davant d'aquesta evolució, pensem que el psicòleg de l'esport ha de tenir molt clares dues ides:

- 1) Procurar millorar no només el rendiment dels esportistes, sinó també el seu benestar.
- 2) Recordar que els atletes d'élite i el seu rendiment no són les úniques àrees d'investigació i aplicació de la psicologia de l'esport.

En segon lloc, voldria destacar que

també es constata un interès més gran per àrees de la psicologia de l'esport que havien estat relativament descara-

des fins fa molt poc. En senyalem dues en concret: l'estudi del paper de les variables psicològiques en la iniciació

esportiva dels nens i la investigació sobre els efectes de l'activitat física i l'esport en la salut de les persones.

BIBLIOGRAFIA

ALDERMAN, R.B., "The future of sport psychology", en J.M. SILVA i R.S. WEINBERG (Eds.), *Psychological foundations of sport*, Human Kinetics, Champaign, Illinois, 1984, pp. 45-54.

ÁLVAREZ, P., "La psicología deportiva en el plan docente de l'Escola Catalana de l'Esport", en *Actes II Jornades de Psicologia de l'Activitat Física i de l'Esport A.C.P.E.*, Barcelona, 1984, pp. 80-87.

ANTONELLI, F. i SALVINI, A., *Psicologia dello sport*. Lomdo Editor, Roma, 1978.

CAGIGAL, J.M., "Psicología del deporte ¿psicología de qué?", *Citius, Altius, Fortius*, 16, 1974, pp. 123-157.

CRUZ, J., "Aportaciones de la psicología del aprendizaje a la docencia de la psicología del deporte", en *Actes II Jornades de Psicologia de l'Activitat Física i de l'Esport A.C.P.E.*, Lleida, 1987, pp. 37-43.

CRUZ, J., "Una aportació de la psicologia de l'aprenentatge per a la col·laboració entre el psicòleg de l'esport i l'entrenador: l'entrenament conductual", en *Actes IV Jornades de Psicologia de l'Activitat Física i de l'Esport, A.C.P.E.*, Lleida, 1987, pp. 37-43.

DANISH, S.J. i HALE, B.D., "Towards an understanding of the practice of sport psychology", *Journal of Sport Psychology*, 4, 1982, pp. 10-12.

GILL, D., "A prospective view of the Journal of Sport (and Exercise) Psychology", *Journal of Sport Psychology*, 8, 1986, pp. 164-173.

GROVES, D.L.; HEEKIN, R. i BANKS, C., "Content analysis: International Journal of Sport Psychology", *International Journal of Sport Psychology*, 9, 1978, pp. 1-6.

HANIN, Y.L., "Applying sport psychology: past, present and future", en C.H. NADEAU, W.R. HALLIWELL, K.M. NEWELL i G.C. ROBERTS (Ed.), *Psychology of motor behavior and sport-1979*. Human Kinetics, Champaign, Illinois, 1980, pp. 37-48.

HARRISON, R.P. i FELTZ, D.L., "The professionalization of sport psychologist: legal considerations", *Journal of Sport Psychology*, 1, 1979, pp. 182-190.

HEYMAN, S.R., "A reaction to Danish and Hale: a minority report", *Journal of Sport Psychology*, 4, 1982, pp. 7-9.

KANTOR, J.R., *Interbehavioral psychology*. The principia press, Chicago, 1959.

KLAVORA, P. i DANIEL, J.V. (Eds.), *Coach, athlete and the sport psychologist*. University of Toronto, Toronto, 1979.

LANDERS, D.M., "Whatever happened to theory testing in sport psychology?", *Journal of Sport Psychology*, 5, 1983, pp. 135-151.

LAWTHER, J.D., *Sport psychology*. Prentice Hall, Englewood Cliffs, Nova Jersey, 1972.

MARTENS, R., "About smocks and jocks", *Journal of Sport Psychology*, 1, 1979, pp. 94-99.

NIDEFFER, R.M., *The ethics and practice of applied sport psychology*. Mouvement, Nova York, 1981.

- NIDEFFER, R.M.; FELTZ, D.L. i SALMELA, K. "A rebuttal to Danish and Hale: a committee report", *Journal of Sport Psychology*, 4, 1982, pp. 3-6.
- OGILVIE, B.C. i TUTKO, T.A., *Problem athletes and how to handle them*. Pelham, Londres, 1966.
- PALACIO, J. i SALMELA, J.H., "Identified roles, programmes and models of sport psychology in North America", *International Journal of Sport Psychology*, 17, 1986, pp. 311-326.
- RIBES, E., *El conductismo: reflexiones críticas*. Fontanella, Barcelona, 1982.
- RIBES, E. i LÓPEZ, F., *Teoría de la conducta: un análisis de campo y paramétrico*. Trillas, Mèxic, 1985.
- RIERA, J., "Àmbit de la psicologia del deporte", en *Actes I Jornades de Psicologia de l'Activitat Física i l'Esport*. A.C.P.E. Esplugues de Llobregat, Barcelona, 1983, pp. 2-27.
- RIERA, J., *Introducción a la psicología del deporte*. Martínez Roca, Barcelona, 1985.
- ROBERTS, G.C. i KIMIECIK, J.C., "Sport psychology in the German Democratic Republic: an interview with Dr. Gerd Konzag", *The sport psychologist*, 3, 1989, pp. 72-77.
- ROCA, J., *Desenvolupament motor i psicologia*. I.N.E.F., Esplugues de Llobregat, Barcelona, 1983.
- ROCA, J., *Temps de reacció i esport*. I.N.E.F., Esplugues de Llobregat, Barcelona, 1983.
- RUDIK, P., *Psichologija sporta*. Moscú, 1960. Traducció: *Psicología de la educación física y del deporte*. Stadium, Buenos Aires, 1982.
- RUSHALL, B.S., *Psyching in sport: the psychological preparation for serious competition in sport*. Pelham Books, Londres, 1979.
- SALMELA, J.H., "Psychology and sport: fear of applying", en P. KLAVORA i J.V. DANIEL (Eds.), *Coach, athlete and the sport psychologist*. University of Toronto, Toronto, 1979, pp. 13-21.
- SALMELA, J.H., *The world sport psychology sourcebook*. Movement, Ithaca, Nova York, 1981.
- SALMELA, J.H.; PETIOT, B.; HALLE, M. i REGNIER, G., *Competitive behaviors of olympic gymnasts*. Thomas, Springfield, Illinois, 1980.
- SILVA, J.M., "The emergence of applied sport psychology: contemporary trends-future issues", *International Journal of Sport Psychology*, 15, 1984, pp. 40-51.
- SLEET, D.A., "Sport psychology", *Trabajos científicos III Mundial de la Sociedad Internacional de Psicología del Deporte. Volum III*. I.N.E.F., Madrid, 1973, pp. 102-109.
- THOMAS, J.R., "Half a cheer for Rayner and Daryl", *Journal of Sport Psychology*, 2, 1980, pp. 266-267.
- UNITED STATES OLYMPIC COMMITTEE, "US olympic committee establishes guidelines for sport psychology services", *Journal of Sport Psychology*, 5, 1983, pp. 4-7.
- WHITING, H.T.A., "Sports psychology in perspective", en J.D. BROOKE (Ed.), *British proceedings of sport psychology*, The British Society of Sport Psychology, Salford, 1974, pp. 1-11.